

ALBANCI SIRINIĆKE ŽUPE
Prilog proučavanju multietničkih zajednica šarplaninskog
regiona Srbije

*Svetlana RADOVANOVIĆ **

Uvod

Na inicijativu i prema koncepciji Geografskog instituta "Jovan Cvijić" SANU, u periodu od februara 1989. do januara 1991. godine izveden je naučno-istraživački projekt "Opština Štrpce - Sirinićka župa". Rezultati izvedenog projekta objavljeni su u četiri knjige posebnih izdanja Instituta (knj. 37/1 - 37/4). Ko jedan od učesnika projekta u ovom prilogu ću izložiti sopstvene neobjavljene istraživačke rezultate o Sirinićkoj župi, posebno o njenoj albanskoj etničkoj zajednici.

Tome treba dodati sledeće: Albanci i Srbi Sirinićke župe čine dve potpuno različite demografske i etnokulturne zajednice čije je teritorijalno i naseljsko prostiranje formirano već u prvoj polovini XIX veka i od tog vremena se skoro nije menjalo. Naime, uspostavljene su dve potpuno homogene etničke i naseobinske celine : albanska sa 4 naselja (Brod, Firaja, Ižance i Koštanjevo), i srpska, sa 8 odnosno 7 naselja (Berevce, Brezovica, Vrbeštica, Gotovuša /Drajkovce/, Jažince, Sevce i Štrpce¹). Između njih je kontakt zona od 5 odnosno 4 mešovitih srpsko-

* Centar za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka, Beograd.

¹ Brezovica je proglašena za samostalno naselje 1981, a Drajkovce je menjalo etničku strukturu: prema popisu iz 1981. godine bilo je homogeno srpsko, da bi prema vanrednom popisu iz 1989. zadobilo obeležje mešovitog srpsko-albanskog naselja sa

albanskih naselja (Viča, Gornja Bitinja, Donja Bitinja, /Drajkovce/ i Sušiće). Osnovna karakteristika ove raspodele i strukture sastoji se u tome što je Sirinička župa jedina predeona celina u sastavu Pokrajine u kojoj se proporcija između albanskog, brojčano manjeg, i srpskog, brojčano većeg, stanovništva za čitavih 150. godina nije bitno promenila (Tabele 1, 2, 3). Kada se, pri tome, uzme u obzir činjenica da je Sirinička župa tradicionalno emigraciono područje, odakle su se Srbi stalno iseljavali u neke krajeve Kosova, centralne Srbije, Beograd i druge gradove, zatim u prekomorske zemlje (SAD, Argentina, Urugvaj), kao i da su masovno učestvovali u pečalbarskim migracijama koje su od šezdesetih godina prerasle u moderne ekonomske migracije u zapadnoevropske zemlje, logično je bilo očekivati da će se broj Srba osetno smanjiti (kako se i dogodilo u susednoj Sredačkoj župi - sa 35,6% u 1948, na oko 7% u 1991. godini). Međutim, broj Srba je u Siriničkoj župi tokom čitavog posleratnog perioda do 1989. godine bio u apsolutnom porastu, da bi tek između 1989. i 1991. godine nastupilo opadanje ne samo zbog iseljavanja, već i zbog znatnog smanjenja prirodnog priraštaja. Istovremeno, Albanci Siriničke župe su imali znatno veći negativni migracioni saldo od Srba (za svega četiri albanska naselja on iznosi -1643 u periodu 1961-1989, a za 8 srpskih naselja -1212). Usled toga je demografski rast Albanaca, i pored veoma visokog prirodnog priraštaja, bio znatno manji od onog koji se mogao očekivati na osnovu reproduktivnog ponašanja. To se najbolje vidi iz poređenja Siriničke i Opoljske župe šarplaninskog regiona gde je indeks porasta broja Albanaca u prvoj župi za period 1961-1981. iznosio 116,7, a u drugoj 196,4 (Vojković i Radovanović, 1990: 30; Radovanović, 1995: 51).

U Siriničkoj župi se može konstatovati pojava atipičnog demografskog procesa za bipolarnu etničku strukturu formiranu još u poznom periodu turske vladavine, koja je jedinstvena ne samo u okviru šarplaninskog regiona, već i u poređenju sa svim ostalim kosovsko-metohijskim predeonim celinama u kojima je tokom antropogeografskog procesa uspostavljen mešoviti srpsko-albanski ili albansko-srpski sastav stanovništva (Lab, Gornja Morava, Izmornik, Novobrdaska Kriva Reka,

znatnom srpskom većinom (82,4%). Između dva svetska rata ono je takođe bilo mešovitog sastava, s tim što su i tada Albanci (inače islamizirani i poarbanašeni Srbi) činili izrazitu manjinu. Srpsko-albanski sastav Drajkovce je zadržalo do danas u istoj proporciji kao 1989. godine.

Prizrenski Podgor, Podrima, Prizrenski i Đakovički Has, Hvosno, Pečki Podgor, Prekoruplje, Reka, Drenica).

Promene u broju stanovnika 1913-1989. godine i komponente kretanja stanovništva 1961-1996

Kretanje broja stanovnika Siriničke župe možemo statistički pratiti od 1913. godine, kada je srpska vojna i policijska vlast izvela "prebrojavanje" stanovništva u "oslobođenoj oblasti Stare Srbije" (Kosovo, Lab, Gornja Morava, deo Metohije i Drenice pod srpskom upravom do granice sa Kraljevinom Crnom Gorom, Prizrenska kotlina i šarplaninski region kome su tada pripadala i neka naselja priključena Albaniji posle konačnog razgraničenja između Kraljevine SHS i Albanije 1925. godine, Novopazarski Sandžak, Preševsko-bujanovački kraj i čitava Makedonija u njenim današnjim državnim granicama koje su fiksirane posle Prvog i Drugog svetskog rata) (Vujičić, 1914).

Između dva svetska rata izvedeni su popisi 1921. i 1931. godine, a rezultati o broju stanovnika i njegovim konfesionalnim obeležjima i maternjem jeziku obračunati su i objavljeni po tadašnjim upravnim opštinama. Zbog toga su za pregled broja stanovnika Siriničke župe po naseljima uvedeni podaci iz rečnika mesta 1925. koji su sa nekim korekcijama dati prema popisu 1921. godine. Za 1931. godinu broj stanovnika po naseljima je procenjen.

Za sve popise stanovništva posle Drugog svetskog rata naša statistika je objavila podatke o broju stanovnika po naseljima. Izuzetak su albanska i mešovita naselja (kod ovih drugih popisane su samo nealbanske nacionalnosti) u popisu 1991. godine koji je organizovano bojkotovan od strane albanske alternative. Procene broja stanovnika 1991. godina za ovakva naselja uradili su Dušan Breznik i Goran Penev. Procenjene podatke za albanska i mešovita naselja Siriničke župe nisam uvrstila u naredne tabele iz dva razloga: prvo, popisu stanovništva 1991. godine koji je obuhvatio samo srpsko i ostalo nealbansko stanovništvo prethodi uspeli

Vanredni popis Siriničke župe 1989. godine²; drugo, na osnovu direktnog proučavanja i poznavanja situacije na terenu smatram da procenjeni podaci za albanska i mešovita naselja za 1991. godinu nisu mogli uzeti u obzir neke intenzivne i ubrzane promene u albanskoj populaciji koje su se dogodile upravo od početka 1989. godine.

S obzirom na utvrđenu teritorijalnu podelu i grupisanje naselja Siriničke župe na homogena srpska naselja, homogena albanska naselja i mešovita srpsko-albanska naselja u kontaktnoj zoni albanskog i srpskog etnosa, za koju smo već naglasili da je uspostavljena još tokom XIX veka, pregled dinamike kretanja stanovništva izveden je prema navedenim nasebinskim celinama. Time je čitaocu omogućeno praćenje i upoređivanje promena broja stanovnika u Siriničkoj župi tokom 76. godina (1913-1989), koji je, kao što ćemo videti, atipičan za demografski rast albanske populacije u uslovima neposrednog kontakta sa srpskim pravoslavnim življem. Na drugoj strani, ova konstatacija umnogome važi i za srpsku populaciju u istoj istorijsko-geografskoj celini.

Kretanje broja stanovnika po naseljima i prema njihovoj etničkoj izdiferenciranosti pratićemo od 1913. do 1931. godine i od 1948. do 1989. Tabela 1 pokazuje da je ukupno stanovništvo Siriničke župe između 1913. i 1931. godine bilo u konstantnom opadanju, i to u sve tri grupe naselja, s tim što je ova pojava bila intenzivnija u albanskim, nego u srpskim i mešovitim naseljima. Pojedinačni izuzeci ne utiču na opštu pojavu depopulacije Siriničke župe. Smanjenje broja stanovnika se može objasniti isključivo emigracijom. Emigracija je kod Albanaca uglavnom bila usmerena prema Kosovu, Gornjoj Moravi, Skopskoj i Pološkoj kotlini (Urošević, 1948: 117). Srbi su se "najviše zbog teških ekonomskih prilika mnogo iseljavali i njihovih iseljenika ima svuda po okolnim oblastima". Srbi Sirinićani su se takođe u znatnom broju nastanjivali kao kolonisti posle Prvog svetskog rata po Kosovu i Gornjoj Moravi. Sirinički

² Inicijativu za Vanredni popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava dao je Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU, a stručnu, materijalnu i tehničku podršku dao je Republički zavod za statistiku Srbije obezbedivši i saradnju Pokrajinskog zavoda za statistiku. Odluku o popisu donela je SO Štrpce februara 1989, koja je formirala i Opštinsku popisnu komisiju. Za kritični momenat popisa određena je ponoć između 31. marta i 1. aprila. Kompletnu tehničku pripremu, metodologiju i obuku popisivača i kontrolora popisa uradila je autor ovoga rada, koja je i rukovodila celom akcijom popisa. Popis je uspešno izveden od 1. do 5. aprila i to u pomenutim vanrednim uslovima.

i ostali kosovsko-metohijski Albanci, osim retkih izuzetaka, nisu bili obuhvaćeni kolonizacijom čiji je glavni cilj bio obnavljanje srpsko-slovenskog etnosa u našim južnim krajevima. Pored toga, treba pomenuti da su pečalbarske migracije Siriničkih Srba tokom XIX i početkom XX veka bile veoma intenzivne, a doprle su u već pomenute prekookeanske zemlje.

Tabela 1.
Stanovništvo Siriničke župe prema popisima 1913, 1921. i 1931.

Naselje	Broj stanovnika			Apsolutni porast - smanjenje			Indeks		
	1913*	1921	1931**	1913-1921	1921-1931	1913-1931	1921/1913	1931/1921	1931/1913
Sirinička župa	9202	8236	7665	-966	-571	-1537	89,5	93,1	83,3
Srpska naselja	5750	5030	4787	-720	-243	-963	87,8	97,9	83,3
Berevce	691	524	514	-167	-10	-177	75,8	98,1	74,4
Vrbeštica	832	696	685	-134	-13	-147	83,9	98,1	82,3
Gotovuša	1049	1048	892	-1	-156	-157	99,9	85,1	85,0
Jažince	529	600	584	71	-16	55	113,4	97,3	110,4
Sevce	1188	870	848	-318	-22	-340	73,2	97,5	71,4
Štrpce	1461	1290	1264	-171	-26	-197	88,3	98,0	86,5
Albanska naselja	1969	1785	1547	-184	-238	-422	90,7	86,7	78,6
Brod	645	620	525	-25	-95	-120	96,1	84,7	81,4
Ižance	198	128	141	-70	13	-57	64,6	110,2	71,2
Koštajnevo	475	505	429	30	-76	-46	106,3	85,0	90,3
Firaja	651	532	452	-119	-80	-199	81,7	85,0	69,4
Mešovita naselja	1483	1421	1331	-62	-90	-152	95,8	93,7	89,8
Viča	300	300	255	0	-45	-45	100,0	85,0	85,0
G. Bitinja	469	398	389	-71	-9	-80	84,9	97,7	82,9
D. Bitinja	302	283	276	-19	-7	-26	93,7	97,5	91,4
Drajkovce	155	156	132	1	-24	-23	100,6	84,6	85,2
Sušiće	257	284	279	27	-5	22	110,5	98,2	108,6

Izvor. *Rečnik mesta u oslobođenoj oblasti Stare Srbije*, Beograd, (1914), str. 63-64; *Rečnik mesta*, I-II, Beograd, (1925), str. 158, 159, 166; *Definitivni rezultati popisa stanovništva 1931*, Knj. II, Beograd, (1938), str. 102-103.

* U *Rečniku mesta oslobođene oblasti Stare Srbije* navedeno je da upravna opština Gotovuša obuhvata 6 naselja (Gotovuša, Drajkovce, Brod, Koštanjevo, Firaja i Viča) sa ukupno 3275 stanovnika (str. 63-64). Iz nepoznatih razloga nisu uneti pojedinačni podaci za naselja Gotovuša, Viču i Drajkovce, dok za Koštanjevo, Firaju i Brod jesu. Zbog toga je za prva tri naselja izvršena procena broja stanovnika.

** Broj stanovnika po pojedinim naseljima za 1931. godinu je procenjen na osnovu popisom utvrđenog broja stanovnika tadašnjih opština i udela pojedinih naselja u ukupnom stanovništvu upravnih opština 1921. godine.

Tabela 2 prikazuje one karakteristike demografskog procesa posle Drugog svetskog rata koje su atipične u odnosu na najveći deo Kosova

Tabela 2.
Stanovništvo Siriničke župe prema popisima 1948, 1953, 1961, 1971, 1981.
i Vanrednom popisu stanovništva opštine Štrpce 1989.

	Broj stanovnika						Indeks					
	1948	1953	1961	1971	1981	1989	1953/ 1948	1961/ 1953	1971/ 1961	1981/ 1971	1989/ 1981	1989/ 1948
Sirinička župa	9569	10344	10797	11664	12115	12611	108,1	104,4	108,0	103,9	104,1	131,8
Srpska naselja	5480	5869	6260	6859	7033	7164	107,1	106,7	109,6	102,5	101,9	132,3
Berevce	682	706	751	846	876	811	103,5	106,4	112,6	103,5	92,6	118,9
Brezovica ³	-	-	-	-	328	400	-	-	-	-	122,0	-
Vrbeštica	854	931	1065	1228	925	810	109,0	114,4	115,3	75,3	87,6	94,8
Gotovuša	697	779	839	906	985	970	111,8	107,7	108,0	108,7	98,5	139,2
Jajince	572	612	673	709	731	689	107,0	110,0	105,3	103,1	94,3	120,5
Sevce	1045	1127	1120	1223	1222	1271	107,8	99,4	109,2	99,9	104,0	121,6
Štrpce	1630	1714	1812	1947	1966	2213	105,2	105,7	107,5	101,0	101,6	135,8
Albanska	2254	2455	2512	2690	2946	3289	108,9	102,3	107,1	109,5	111,6	145,9
Brod	863	969	957	1078	1350	1594	112,3	98,8	112,6	125,2	118,1	184,7
Ižance	207	227	245	261	222	210	109,7	107,9	106,5	85,1	94,6	101,4
Koštajnevo	557	608	624	602	448	429	109,2	102,6	96,5	74,4	95,8	77,0
Firaja	627	651	686	749	926	1056	103,8	105,4	109,2	123,6	114,0	168,4
Mešovita	1835	2020	2025	2115	2136	2158	110,1	100,2	104,4	101,0	101,0	117,6
Viča	371	402	408	393	437	367	108,4	101,5	96,3	111,2	84,0	98,9
G. Bitinja	484	525	522	550	568	574	108,5	99,4	105,4	103,3	101,1	118,6
D. Bitinja	416	476	525	642	669	762	114,4	110,3	122,3	104,2	113,9	183,2
Drajkovce	218	225	208	173	182	222	103,2	92,4	86,1	105,2	122,0	101,8
Sušiče	346	392	362	357	280	233	113,3	92,3	98,6	78,4	83,2	67,3

Izvor: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981*, Tabela 193, SZS, Beograd, (1986), str. 532-533; *Vanredni popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava opštine Štrpce 1989*, Beograd, (1990).

i Metohije. Atipični karakter brojčane dinamike u Siriničkoj župi u periodu 1948-1989. godina sastoji se, pre svega, u tome što se proporcije između etnički izdiferenciranih grupa naselja nisu bitno promenile. Takođe, teritorijalna kompaktnost razdvojenih naseobinskih celina - albanska i srpska - ostala je nenarušena tokom više različitih istorijskih perioda: turski period (računajući samo njegovu poznu fazu koja počinje doseljavanjem Albanaca u Siriničku župu krajem XVIII i početkom XIX veka); srpski period 1912-1915, koji se najvećim delom odvijao u ratnim

³ Brezovica je dobila status samostalnog naselja 1981. godine. razlikuje se po genezi, urbanističkoj strukturi i sadržaju od svih ostalih naselja Siriničke župe. Za genezu ovog naselja karakteristično je da se ono razvilo na mestu nekadašnjih stočarskih staništa (od druge polovine XIX veka) i rudarske naseobine (od 1927) nastale usled eksploatacije hroma.

uslovima; period bugarske okupacije 1915-1918; međuratni srpski, odnosno prvi jugoslovenski period 1918-1941; ratni period bugarske okupacije 1941-1944. i delimične italijanske vojne uprave nad manjim zapadnim delom Siriničke župe 1941-1943, nemačke eksploatacije rudnika hroma 1941-1944; jugoslovenski socijalistički period od kraja 1944. do 1990. godine (koji ima dve faze - do sredine 1966. godine i od druge polovine 1966. godine do 1989/90. godine); najnoviji period reintegracije srpske države, raspada SFR Jugoslavije i stvaranja SR Jugoslavije (1989/90-1997).

Podaci iz tabele 2 pokazuju da je u periodu 1948-1989. godina stanovništvo srpskih naselja u konstantnom, istina slabom porastu, a od kraja osamdesetih godina do popisa 1991. godine broj stanovnika se smanjuje, što se, pored iseljavanja, može pripisati i znatnom smanjenju prirodnog priraštaja (tabela 4). Albanska naselja pokazuju konstantan porast broja stanovnika, s tim što se albanska populacija koncentriše u dva najveća homogena naselja (Brod, Firaja), dok je u dva izrazito planinska sela (Ižance, Koštanjevo) izraženo opadanje broja stanovnika. Mešovita srpsko-albanska naselja imaju najmanji ukupni porast broja stanovnika, ali je i kod njih oštro izražena diferencijacija između depopulacionih planinskih sela (Viča, Sušice) i dolinskih naselja.

Najbolji uvid udela stanovništva albanskih, srpskih i mešovitih naselja u ukupnom stanovništvu Siriničke župe i njihove međusobne proporcije kroz celokupni period posmatranja (1913-1989) prikazan je u tabeli 3. Iz nje se može videti da je udeo stanovnika srpskih sela bio nešto iznad 60% u razdoblju 1913-1931, albanskih sela nešto iznad 20%, a mešovitih između 16,1 i 17,4%.

Tabela 3.
Učešće stanovništva srpskih, albanskih i mešovitih naselja u ukupnom stanovništvu Siriničke župe 1913-1989. godine

	1913	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1989
Svega	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Srpska naselja	62,5	61,1	62,4	57,3	56,7	58,0	58,8	58,1	56,8
Albanska naselja	21,4	21,7	20,2	23,5	23,7	23,3	23,1	24,3	26,1
Mešovita naselja	16,1	17,2	17,4	19,2	19,5	18,7	18,1	17,6	17,1

Izvor: isto kao tabele 1 i 2.

Posle Drugog svetskog rata udeo stanovništva srpskih sela ima neznatne oscilacije, sa slabo izraženom tendencijom opadanja (sa 57,3 raste na

58,8, a zatim opada na 56,8%), udeo stanovništva albanskih sela takode neznatno oscilira i od 1971. godine pokazuje porast od svega 3%, dok se udeo stanovništva mešovitih naselja od 1953. do 1989. godine stalno blago smanjuje (sa 19,5 na 17,1%).

Kako su prirodna i migraciona komponenta kretanja stanovništva detaljno obrađene u posebnoj studiji Projekta "Opština Štrpce - Sirinička župa" (Vojković i Radovanović, 1990: 24; Spasovski, 1990: 35; Vojković, 1990: 70), ovom prilikom ćemo samo ukazati na sledeće pojave i karakteristike (tabela 4):

- a) Fiksirani teritorijalni razmeštaj etnički homogenih i mešovitih naselja;
- b) Dva modela reprodukcije stanovništva: albanski koji je ušao u tranzicioni period, i srpski, koji je dostigao završnu fazu demografske tranzicije;
- c) Konstantni negativni migracioni saldo obeju populacija, kako u etnički homogenim tako i u etnički heterogenim naseljima, s tim što je u albanskoj populaciji obeju grupa naselja znatno veći nego u srpskoj. Tako u albanski homogenim naseljima negativni migracioni saldo čini 43,3% od ukupnog negativnog migracionog salda župe, iako ova populacija obuhvata svega 26,6% stanovništva, dok u etnički homogenim srpskim naseljima, koja čine 56,8% od ukupnog stanovništva župe, na negativni migracioni saldo otpada 30,7% od ukupnog broja iseljenih;
- d) S obzirom na opšti emigracioni trend siriničkog stanovništva, zapaženo je da se u mešovitim naseljima održava približno ista proporcija iseljavanja albanskog i srpskog življa. Na ovu grupu naselja otpada 17,1% stanovništva župe 1989. godine, a negativni migracioni saldo za period 1961-1989. obuhvata 26,0% od ukupnog broja iseljenih;
- e) Glavna mobilnost stanovništva, kada je u pitanju doseljavanje, svodi se na udadbene migracije. Ove migracije su od značaja za fertilitet žena, prvenstveno albanske patrijahalne, i srpske zajednice, naročito zbog toga što se bračne veze i rađanje dece odvija u okvirima istog zatvorenog etničkog kruga i njihovih normi reprodukcije.

Tabela 4.
Udeo prirodne i migracione komponente u porastu stanovništva 1961-1989

Naselje	Apsolutni porast			Prirodni priraštaj			Migracioni saldo		
	1961-1971	1971-1981	1981-1989	1961-1971	1971-1981	1981-1989	1961-1971	1971-1981	1981-1989
Sirinička župa	867	451	496	2412	1959	1240	-1545	-1508	-744
Srpska naselja	599	174	131	1050	719	302	-451	-545	-171
Albanska naselja	178	256	343	866	871	683	-688	-615	-340
Mešovita naselja	90	21	22	496	369	255	-406	-348	-233
Prosečana godišnja stopa (na 1000 stanovnika)									
Sirinička župa	7,7	3,8	4,5	21,5	16,5	11,1	-13,8	-12,7	-6,0
Srpska naselja	9,1	2,5	1,8	16,0	10,4	4,7	-6,9	-7,8	-2,7
Albanska naselja	6,8	9,1	11,0	33,3	30,9	24,3	-26,5	-21,7	-24,3
Mešovita naselja	4,3	0,9	1,0	24,0	17,4	11,9	-19,6	-16,4	-10,9
Apsolutne i relativne vrednosti za celokupni period 1961-1989.									
	Apsolutni porast	%	Prirodni priraštaj	%	Migracioni saldo	%	Prosečna godišnja stopa migracionog salda		
Ukupno	3042	100,0	5611	100,0	-3797	100,0	-11,6		
Srpska naselja	1684	55,4	2071	36,9	-1167	30,7	-6,2		
Albanska naselja	1035	34,0	2420	43,1	-1643	43,3	-20,2		
Mešovita naselja	323	10,6	1120	20,0	-987	26,0	-16,9		

Izvor: RZS, Dokumentacione tabele RZS Srbije; Vojković i Radovanović, *Opština Štrpce - Sirinička župa*, SANU, (1980), str.30-31.

Iz detaljne analize prirodnog kretanja stanovništva Siriničke župe za period od 1960. do 1989. godine, i najnovijih apsolutnih i relativnih vrednosti za trogodišnje razdoblje oko popisa 1991. kao i za period 1993-1996. godina, može se konstatovati opšta pojava opadanja prirodnog priraštaja siriničke populacije, uz upadljive razlike između Albanaca i Srba.

Očigledno je da su sirinički Albanci tokom osamdesetih godina zahvaćeni prvim stadijumom demografske tranzicije, da bi sa početkom i tokom prve polovine devedesetih godina ovaj proces zadobio takvo ubrzanje koje reprodukciju albanskog stanovništva župe približava fazama umerene proširene i proste reprodukcije. Pri tom treba uzeti kao sasvim pouzdano da je ovaj proces karakterističan za celokupnu lokalnu albansku populaciju, bez obzira na to da li se radi o Albancima iz homogenih albanskih naselja, ili o Albancima koji žive u mešovitim srpsko-albanskim naseljima, zbog toga što ova populacija u svakom pogledu funkcioniše kao jedinstveni demografski sistem. Srpska sirinička populacija karakteristiše se gotovo završenim procesom demografske

tranzicije, o čemu svedoči i mali prirodni priraštaj koji se devedesetih godina stabilizovao na oko pet promila.

Koliko je pojava ubrzanog pada nataliteta, odnosno evidentne tranzicije fertiliteta u siriničkoj ženskoj albanskoj populaciji, rezultat dubljih promene u dosadašnjim normama reprodukcije albanskog življa, ili je, pre svega, u pitanju prihvatanje racionalnijih kriterijuma u izmenjenim

Tabela 5.
Prirodno kretanje stanovništva Siriničke župe u periodu oko popisnih godina i 1993-1996. (proseč. godišnje stope na 1000 stanovnika)

	Stanovništvo			
	Siriničke župe	srpskih naselja	albanskih naselja	mešovityh naselja
Natalitet				
1960-1962	32,5	26,6	49,0	35,0
1970-1972	25,6	18,4	42,5	27,5
1980-1982	22,1	16,4	36,1	24,5
1990-1992	15,8	13,6	25,3	17,2
1993-1996	16,2	15,1	19,9	14,4
Mortalitet				
1960-1962	9,7	8,2	13,0	10,5
1970-1972	7,7	7,2	8,8	8,7
1980-1982	7,8	9,9	5,9	7,1
1990-1992	7,3	8,6	5,7	6,2
1993-1996	8,0	9,9	4,5	6,7
Prirodni priraštaj				
1960-1962	22,8	18,4	36,0	24,5
1970-1972	17,9	11,2	33,4	18,8
1980-1982	14,3	6,5	30,2	17,4
1990-1992	8,5	5,0	19,6	11,0
1993-1996	8,2	5,2	15,4	7,7

Izvor: Milena Spasoovski (1990) "Prirodne komponente razvitka stanovništva" *Opština Širpce - Sirinička župa*, RZS, (1990/1996). *Statistika vitalnih događaja 1990-96*, Dokumentacione tabele RZS Srbije .

društveno-ekonomskim i političkim uslovima, teško je suditi. Naime, bez dubljih komparativnih sociopsiholoških, ekonomskih i demografskih istraživanja nije lako oceniti da li se radi o presudnom uticaju prestanka sveopšte jugoslovenske podrške neograničenoj biološkoj ekspanziji ("investiranje u etnicitet") i njeno svodenje na samoizdržavanje (pod kontrolom albanske političke alternative), ili se pak radi o uticaju pomenutih i drugih okolnosti i determinanti koje su se odrazile i na reproduktivno ponašanje Albanaca. Posebno treba naglasiti da

novonastale promene i procesi u reproduktivnom ponašanju siriničkih Albanaca predstavljaju pojavu koja praktično nema nikakve veze sa bipolarnom etničkom strukturom župe. U prilog tome stoji činjenica da se do kraja osamdesetih i početka devedesetih godina nisu ispoljavale značajnije razlike u reproduktivnom ponašanju između siriničkih Albanaca i albanske populacije u susednim oblastima i drugim krajevima (Kosovska kotlina, Prizrenski Podgor, Podrima, Drenica, Metohija itd.). Međutim, daleko interesantnije je saznanje koje pokazuje da je i u potpuno jedinstvenim uslovima dugogodišnjeg (skoro dvovekovnog) održavanja manjinskog učešća albanske komponente u ukupnom stanovništvu i fiksirane teritorijalne organizacije Siriničke župe, uticaj srpskog, bitno različitog etnokulturnog i demografskog sistema, ostao praktično zanemarljiv na reprodukciju svojih neposrednih albanskih suseda. Prema tome, na ovom prostoru (kao i na celom Kosovu i Metohiji) nije ispoljeno suštinsko kulturno približavanje između albanske i srpske populacije, odnosno radi se o dve potpuno nesaglasne etnokulturne i demografske celine. To najbolje potvrđuje etnodemografska struktura Siriničke župe i demografski razvitak njenih polarizovanih populacija koje su i posle dva veka življenja u neposrednom sudedstvu i dodiru, a u okviru iste teritorijalne celine, nastavile da funkcionišu kao posebni, potpuno suprotni demografski sistemi (tabela 6). Pri tom napominjemo da sirinički Albanci, kao i sirinički Srbi, pripadaju kategoriji etnički potpuno konsolidovanih i homogenih zajednica (Radovanović, 1995: 13; Antonijević, 1995:76; Nikolić, 1995: 167). U njihovoj sredini konvertiti su izuzetak, a islamizirani i poarbanašeni Srbi čine ukupno pet rodova (po jedan rod u selima Sušice, Koštanjevo, Drajkovce, Ižance i Brod) (Urošević, 1948: 162-174). Zato su sirinički Albanci u velikoj većini autentični predstavnici albanskog naroda doseljeni etapnim migracijama iz severne Albanije sa očuvanom fisnom (plemenskom) organizacijom koja predstavlja pouzdani indikator njihove arbanaške etnogenetske osnove (kao što ćemo kasnije videti). U tom pogledu oni se unekoliko razlikuju od Albanaca šarplaninskih župa Opolje i Sredska. Naime, opoljski Albanci su znatnim delom poarbanašeni Srbi starosedeooci i poarbanašeni doseljenici (Lutovac, 1955: 276) kod kojih je proces arbanašenja završen još u XIX veku. No, bez obtira na to i opoljski i sirinički Albanci se mogu smatrati etničkim Albancima, što nije slučaj sa najvećim delom deklariranih Albanaca iz Sredačke župe. Naime, sredački muslimani srpskog

Tabela 6.
**Stanovništvo Siriničke župe po veroispovesti i maternjem jeziku 1931.
 godine i nacionalni sastav prema popisima 1961,1971,1981. i 1989.**

	Ukupno	Veroispovest			Maternji jezik			
		pravoslavna	muslimanska	ostala	Srpski	Arnautski	ostali	
Sirinička župa	7665	5358	2302	5	5369	2251	45	
%	100,0	69,9	30,0	0,1	70,0	29,4	0,6	
Gotovuša*	2685	936	1749	-	936	1735	14	
%	100,0	34,9	65,1	-	34,9	64,6	0,5	
Sevce	1432	1418	14	-	1423	-	9	
%	100,0	99,0	1,0	-	99,4	-	0,6	
Štrpce**	3407	3004	398	0,1	3010	375	22	
%	100,0	88,2	11,7	-	88,3	11,0	0,7	
Ižance	141	-	141	-	-	141	-	
%	100,0	-	100,0	-	-	100,0	-	
Nacionalni sastav								
	1961		1971		1981		1989	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Ukupno	10797	100,0	11664	100,0	12115	100,0	12601	100,0
Srbi	7560	70,0	8125	69,7	8253	68,1	8332	66,1
Albanci	3201	29,0	3455	29,6	3735	30,8	4125	32,7
Ostali	36	0,3	84	0,7	127	1,1	144	1,2
Srpska naselja	6260	100,0	6859	100,0	7033	100,0	7164	100,0
Srbi	6194	98,9	6763	98,6	6934	98,6	7052	98,4
Albanci	55	0,9	35	0,5	11	0,2	4	1,1
Ostali	11	0,2	61	0,9	88	1,2	108	1,5
Albanska naselja	2512	100,0	2690	100,0	2946	100,0	3289	100,0
Srbi	5	0,2	1	0,0	-	-	2	0,1
Albanci	2490	99,1	2686	99,9	2928	99,4	3270	99,4
Ostali	17	0,7	3	0,1	18	0,6	17	0,5
Mešovita naselja	2025	100,0	2115	100,0	2136	100,0	2148	100,0
Srbi	1361	67,2	1361	64,3	1319	61,7	1278	59,5
Albanci	656	32,4	734	34,7	796	37,3	851	39,6
Ostali	8	0,4	20	1,0	21	1,0	19	0,9

Izvor: Stanovništvo po veroispovesti i maternjem jeziku po popisu od 31.3.1931, Serija II, Sveska 7, Državni statistički ured DFJ, Beograd, (1945); SZS, Knjige popisa za 1961, 1971 i 1981. godinu, SZS; RZS, Vanredni popis stanovništva opštine Štrpce 1989, RZS Srbije, Beograd, (1990).

* Upravna opština Gotovuša je obuhvatala 6 naselja i to: srpsko naselje Gotovuša, albanska naselja Brod, Koštanjevo i Firaja i mešovita naselja Drajkovce i Viča.

** Upravna opština Štrpce obuhvatala je 6 naselja i to: srpska naselja Štrpce, Berevce i Vrbeštica, i mešovita naselja Gornja Bitinja, Donja Bitinja i Sušice.

maternjeg jezika različito su se deklarirali kroz čitav posleratni period prilagodavajući se onim društveno-političkim situacijama koje su u datim trenucima procenjivali kao povoljnije⁴.

Poreklo, doseljavanje i emigraciona kretanja siriničkih Albanaca

Migracije Albanaca na Kosovu, Metohiji i u susednim oblastima predstavljaju veoma složen i specifičan višefazni proces. Bez njihovog poznavanja ne može se proniknuti u glavne odlike istorijskih, antropogeografskih, etničkih, demografskih i kulturnih promena u centralnom delu Balkanskog poluostrva, odnosno Kosovsko-Metohijskoj i ostaloj Staroj Srbiji, Zapadnoj Makedoniji, Severnoj i Srednjoj Albaniji. Zbog toga su ova kretanja od velikog značaja i za sve narode i etničke grupe ne samo srpskih nego i susednih zemalja.

Šarplaninski region, sa Siriničkom i ostalim župama, ulazi u sferu antropogeografskih proučavanja sa prvim Cvijićevim naučnim ekspedicijama po Staroj Srbiji i Makedoniji krajem XIX i početkom XX veka. Međutim, posebnu antropogeografsku monografiju o Siriničkoj župi objavio je akademik Atanasije Urošević na osnovu terenskih proučavanja koje je završio 1938. godine. Rezultati ovih proučavanja predstavljaju naučni izvor prvoga reda jer su autentični i neponovljivi, bar za albansko stanovništvo, i u ovom radu se koriste za sva pitanja njihovog migracionog porekla.

U vezi okolnosti pod kojima su 1989. godine, u okviru već pominjanog naučnoistraživačkog projekta o Siriničkoj župi (opština Štrpce), vršena proučavanja, kao i verodostojnosti i iscrpnosti informacija koje su albanski sagovornici pružili o poreklu i vremenu doseljavanja njihovih predaka, treba naglasiti da se situacija znatno promenila u odnosu na ona vremena kada su se ovim pitanjima bavili istraživači Kosova i

⁴ Sredački muslimani su se u popisu iz 1953. godine masovno izjašnjavali kao Turci (14,2%) i Šiptari (40,8%); 1961. godine kao Turci (5%) i Albanci (63,7%); 1971. godine Turaka gotovo nema, a Albanaca je preko 60%, dok novoproglašena muslimanska nacija obuhvata 17,2%; 1981. godine novoproglašena nacija se uvećala na 70,0%, a 1991. godine na 87,4%, dok su Albanci sa 18,7% u 1981. godini opali na jedva 1% u 1991. godini.

Metohije sve do šezdesetih godina ovog veka. Naime, patrijahalna tradicija, karakteristična za albansko plemensko društvo, i dalje se održava, ali je redukovana u onoj meri koju određuju vremenska distanca i smena generacija. Takođe je primetno delovanje albanske političke alternative na polju artikulisanja nacionalno-političkih ciljeva, pa su iz tih razloga pojedini informatori nastojali da albanske rodove predstave kao starosedelačke ("od rimskih vremena", "od Kosovskog boja", "od pre 500 godina" i tome slično). Drugi su, pak, pominjali samo one završne faze etapnih doseljeničkih kretanja koje migraciono poreklo svojih rodova izvode iz pojedinih naselja u Kosovu, Kačaničkoj klisuri, Metohiji, Skopskoj i Tetovskoj kotlini, ne pominjući Albaniju kao matičnu zemlju porekla. Treba pomenuti i nastojanje albanskih informatora da odnose između Albanaca i Srba predstave kao dobrosusedske, da naglase konkretne primere uzajamnog pomaganja u teškim vremenima itd. Istovremeno oni su se iskreno trudili da pruže iscrpne podatke o iseljavanju svojih saplemenika, ističući ekonomske činioce kao odlučujuće.

Zahvaljujući turskom katastarskom popisu iz 1455. godine, sasvim je sigurno da je sredinom XV veka, znači u vreme kada su Turci konačno ovladali Starom Srbijom, stanovništvo Siriničke župe bilo u celini srpsko. To se najbolje vidi po nazivima naselja i imenima popisanih muških glava. Od današnjih 16. naselja popisano je 9, i to: Brod (pod nazivom Purud), Bitinja (Gornja i Donja), Viča, Vrbeštica, Gotovuša, Jažince, Koštanjevo, Sevce (Selce) i Štrpce. Ne pominju se Berevce, Drajkovce, Ižance, Sušiče i Firaja, dok o Brezovici nije moglo ni biti reči. Berevce je svakako postojalo već u srpsko srednjevekovno doba (možda kao zaselak), s obzirom na crkvene spomenike još od XII veka. Postojanje Firaje i Drajkovca nije izvesno mada Urošević (1948: 150) navodi da je "Firaja takođe staro selo i u njoj su živeli Srbi... Dok je bila srpsko selo zvala se Papradina, pa su joj Arbanasi po svom doseljavanju u nju to ime preveli na svoj jezik (paprat, arbanaški - fir)... Pod tim starim imenom (Papradina) zabeležena je na karti Bečkog vojnog geografskog instituta iz 1876. godine". Drajkovce je najvećim delom nastalo preseljavanjem starinačkih srpskih rodova iz Firaje (Papradine) i Sevca i u njemu su privremeno obitavali oni arbanaški rodovi koji su se etapno naseljavali u Firaji. O Ižancu se ne može ništa pouzdano reći, dok je Sušiče nastalo početkom XVIII veka doseljavanjem Srba od Gusinja preko Metohije i Prizrenskog Podgora.

Iz turskog popisa 1455. godine vidi se da su sva popisana naselja pripadala nahiji Morava i da su ukupno imala 444 kuće (porodice), 50 neoženjenih i 7 udovica.

Naučnim istraživanjima pouzdano je utvrđeno da se Arbanasi doseljavaju u Siriničku župu od prve polovine XVIII do 30-ih i 40-ih godina XIX veka, kada turska centralna vlast suzbija samovlašće oblasnih tursko-arbanaških zulumčara, što znači i prestanak neodobrenog nastanjivanja. "Niko se nije mogao nastaniti nigde bez odobrenja vlasti, ako do tog zemljišta nije došao kupovinom ili kojim drugim redovnim putem. Tada, oko 1840. godine, prestaje doseljavanje Arbanasa i u ovu župu" (Urošević, 1948).

Prema podacima Jastrebova (1904: 98) Sirinička župa je sedamdesetih godina XIX veka imala ukupno 943 doma, od kojih 157 muslimanskih (arbanaških) i 786 pravoslavnih (srpskih). Cvijićeva istraživanja sa samog početka našeg veka beleže 5 arbanaških (Brod, Firaja, Koštanjevo, Ižance i Gornja Bitinja), 4 mešovita (Viča, Drajkovce, Donja Bitinja i Sušice) i 6 čisto srpskih naselja (Berevce, Vrbeštica, Gotovuša, Jažince, Sevce, Štrpce). U čisto arbanaškim naseljima bilo je 213, a u mešovitim naseljima 50 arbanaških kuća, pored 4 kuće "Srba poturica", što predstavlja ukupno 267 kuća. Srba pravoslavnih bilo je ukupno 741 kuća, odnosno od ukupno 1008 kuća u župi 26,1% činile su arbanaške kuće, 73,5% srpske kuće i 0,4% kuće poarbanašenih Srba. Matična oblast doseljenika je Severna Albanija (od Ljume, Miridita, Šalje, Krasnića i dr.), a njihove migracione struje imaju etapni karakter (Cvijić, 1911: 1099). One su prodirale u Siriničku župu sa istočne i severne strane, dakle iz južnog Kosova, Nerodimlja, kačaničkog kraja, Skopske kotline, a ne sa zapadne i jugozapadne strane odakle su u talasima nadirali arbanaški useljenici preplavivši Metohiju, Prizrensku oblast, Kosovo i Gornju Moravu, Lab i Toplicu, sve do Skoplja, Kumanova, Preševa, Bujanovca, nadomak Vranja, Leskovca i Niša. Glavnu ulogu u preprečavanju kompaktnog arbanaškog naseljavanja šarplaninskog regiona odigrala je masovna islamizacija Srba starosedelaca u Gori i Sredačkoj župi u kojoj su, pored Srba muslimana, opstali i Srbi

pravoslavni. Tako Vukosavljević (1953: 49)⁵ naglašava da je "od poturčenih Jugoslovena stvorena bila jedna pokorica na svim dodirnim linijama prema Arbanasima. Počev od naše krajine prema severu svuda sem u Metohiji, gde je barijera bila prolomljena potpuno... Značaj ovog pojasa naših poturčenih naselja prema arbanasima nije proučen. On je omogućavao da se naš narod u susednim oblastima održi. Kad su Arbanasi zauzeli Ljumu, gora Prizrenska se islamizovala - i održala. To je dosta pomoglo da se održe naša naselja u Sredskoj i Siriniću".

Analizu tamponskog položaja šarplaninskih župa i značaj islamizovanog stanovništva Gore i Sredačke župe u sprečavanju dublje i kompaktine arbanaške penetracije u šarplaninski region, pa i u Sirinićku župu, nedavno je izveo Radovanović (Radovanović, 1994: 1; Radovanović, 1995: 16-24). Tako je podkrepljeno tačno Uroševićovo (1948: 157) objašnjenje o zaobilaznom pravcu ograničenog arbanaškog doseljavanja, i stvarnim antropogeografskim činjenicama održanja i obnavljanja sirinićkih Srba. Pošto se Sirinićka župa "na zapadu oslanja na srpsku oblast Sredsku, a preko nje i na Goru.... Arbanasi se u nju nisu doseljavali sa zapada, kako bi se to očekivalo, već obrnuto, sa istoka...iz Kačaničke klisure i južnog dela Kosova Polja.... Svi rodovi u Koštanjevu kao i rod Matoš u Gornjoj i Donjoj Bitinji, došli su u Sirinić iz Elez Hana (kačanička klisura).... rod Elez u Brodu došao je iz kačaničkog sela Sopotnice, a rod Cokljari u istom selu i Firaji iz kačaničkog sela Slatine. Rod Dragoš iz firaje pak došao je iz skopskog sela Blace...a rod Paljoj iz kosovskog sela Nikodima".

U daljem tekstu biće izloženi rezultati o poreklu i migracijama sirinićkih Albanaca do kojih sam došla zahvaljujući albanskim i nekim srpskim informatorima uz korišćenje izvornih podataka koje je Urošević zabeležio u ono vreme kada je tradicija u albanskim rodovskim zajednicama bila očuvana u većoj svežini nego danas. U vezi sa brojem rodova i kuća

⁵ O dvostrukoj ulozi islamizacije Srba na skoro svim dodirnim linijama sa Arbanasima Vukosavljević daje studiozna objašnjenja. On naročito ističe da su muslimani naše krvi i jezika, na jednoj strani, "presekli dalje useljavanje Arbanasa u ovu oblast (misli se na Peštersku i Sjeničku površ), postavili su prepreku nadiranjju Arbanasa u južnu Šumadiju i prepreku arbanaškom opkoljavanju Crne Gore", kao što su u južnim krajevima odigrali istu ulogu na čitavom potezu od Šarplaninskih župa do Ohrida. Ali su se "naši islamizovani Jugosloveni bili isprečili između Srbije i Crne Gore..... Ometali sve naše oslobodilačke pokrete, političke i revolucionarne. Bili turska krajina prema Srbiji i Crnoj Gori ", itd.

(porodica) i njihovim imenima, napominjem da se većina velikih rodova, od kojih su neki činili bratstva, rastočila na manje rodovske i porodične zajednice (na primer rodovi Man, Matoš, Kačikt i dr.) koji nose imena predaka iz drugog, trećeg, četvrtog pa i daljeg kolena. Značajno je, takođe, da je očuvana svest o fisnoj (plemenskoj) pripadnosti i među mladim ljudima, što predstavlja važnu osnovu za identifikaciju porekla albanskih rodova iz matične oblasti Severne Albanije. Za celovit pregled rodova prema njihovim današnjim imenima korišćena je izvorna dokumentacija Vanrednog popisa stanovništva iz 1989. godine koji su u albanskim naseljima i za najveći deo albanskog stanovništva u mešovitim naseljima izveli albanski popisivači.

**Svodni pregled albanskih rodova, broja kuća⁶ i albanskih
žitelja u Siriničkoj župi prema antropogeografskim
proučavanjima 1938. i Vanrednom popisu 1989.**

**Pregled broja albanskih rodova i kuća prema antropogeografskim
proučavanjima završenim 1938. godine**

Čisto albanska naselja

Broj rodova20

Broj kuća238

Fisna pripadnost: Beriš 73 kuće, Krasnići 63 kuće, Šalja 52 kuće, Sop 50 kuća

Mešovita naselja

Broj rodova.....5

Broj kuća.....55

Fisna pripadnost: Sop 30 kuća, Beriš 13 kuća, Krue Zi 4 kuće

Broj rodova i kuća srpskog porekla: 5 rodova sa 26 kuća

⁶ Pojam o rodu kao biološko-socijalnoj zajednici potpuno je očuvan među siriničkim i ostalim Albancima. Ima isto značenje kao albanski termini *kabile* i *kotilo*. Pojam *k u e* se direktno odnosi na porodicu, bez obzira na njenu složenost i broj članova - od inokosne porodice do srodničke zadruga. Zato se i u ranijim i u sadašnjim antropogeografskim proučavanjima pojam kuće uvek vezuje za porodicu, a ne za stambene građevinske objekte. Ovo važi i za Albance i za Srbe. U datom pregledu rodova i broja kuća pojam kuće je analogan pojmovima porodica, srodnička zadruga i domaćinstvo. Neki autori su u svojim studijama koristili i pojam *dom* sa istim značenjem kao i kuća (napr. M. Lutovac - Gora i Opolje). Stariji statistički izvori takođe koriste termin *dom* (napr. u popisu novooslobođenih krajeva Stare Srbije 1913. godine, Rečniku mesta Kraljevine SHS iz 1925. godine itd.).

Ukupan broj rodova
 Svega rodova.....30
 u albanskim naseljima.....22
 u mešovitim naseljima8
 rodovi srpskog porekla.....5 (uključeni su u ukupan broj od 30 rodova).

Ukupan broj kuća
 Svega kuća.....319
 u albanskim naseljima.....255
 u mešovitim naseljima.....64
 albanske kuće srpskog porekla..26 (uključene su u ukupan broj od 319 kuća).

Pregled fisne pripadnosti
 1. Sop.....91 kuća
 2. Beriš.....86 kuća
 3. Krasnići.....68 kuća
 4. Šalja.....52 kuće
 5. Krue Zi.....4 kuće
 6. Nije utvrđena fisna pripadnost za 17 kuća

Pregled broja albanskih rodova, kuća i žitelja prema antropogeografskim proučavanjima iz 1989. godine

Čisto albanska naselja
 Broj rodova.....107
 Broj kuća.....377
 Ukupno stanovnika.....3289

Mešovita naselja
 Broj rodova.....41
 Broj kuća.....110
 Ukupno Albanaca.....851

Ukupan broj rodova
 Svega rodova.....148
 u albanskim naseljima.....107
 u mešovitim naseljima.....41

Ukupan broj kuća
 Svega kuća.....487
 u albanskim naseljima.....377
 u mešovitim naseljima.....110

Prosečan broj članova domaćinstva
 u albanskim naseljima.....8,7
 u mešovitim naseljima.....7,8

Pregled po naseljima

Albanska naselja

Brod - Informatori: Isljam Sulejmani, Iljaz Boza, Feriz Boza, Feiz Šahini; Popisivači: Sahit Ahmeti, Seljam Ahmeti, Salih Sulejmani, Enver Ademi.

Selo je razbijenog mahalskog tipa. Mahale imaju sledeće nazive: Boz, Mark, Še, Elez, Oguz, Emrlah, Cokljar, Reč, Rud, Hajdin, Carić, Djon i Brod.

Fisovi: Sop, Beriš, Krasnić, Šalja, Krue Zi. Najveći broj kuća pripada fisovima šalja, Krasnić i Beriš. U vreme Uroševićevih proučavanja fis šalja je imao 48 kuća, Krasnić 28 i Beriš 21 kuću (Urošević, 1948: 157).

Svi rodovi su doseljeni iz Severne Albanije od druge polovine XVIII veka do sredine XIX veka (1830 -1840). Doseljavanje je bilo etapno preko južnog Kosova, okoline Kačanika i iz obližnje Firaje. Pri doseljavanju zatekli su u Brodu Srbe, koji su se kasnije iselili. O nekadašnjem srpskom naselju svedoče i razvaline pravoslavne crkve gde se Srbi iz župe i sada okupljaju svake godine dvanaestog avgusta.

Početkom XIX veka u Brodu je islamiziran i poarbanašen jedan srpski rod koji je uzeo ime Smailovit. U islam je prešao srpski predak Joksim, koji je tada dobio ime Ibraim (Urošević, 1948: 172-173). Albanski sagovornici u vreme istraživanja 1989. godine o pojavi preveravanja (arbanašenja) nisu znali ništa da mi kažu, ali rado pominju primere dobrih odnosa sa Srbima (naročito sa Srbima iz Drajkovca). Sećaju se uzajamnih poseta o praznicima (za Bajram i Uskrs), kumstva i sl. Istina svi naglašavaju da je toga bilo " u staro vreme".

Albanci iz Broda se najviše iseljavaju u Uroševac, Raku i druga naselja južnog Kosova, zatim u Skoplje i Tetovo. Imaju srodnike i u Izmiru (Turska) koji su se tamo iselili oko 1912. godine. Za vreme "stare Jugoslavije" nisu išli u pečalbu, a posle Drugog svetskog rata masovno sezonski i povremeno odlaze na rad po Srbiji i Makedoniji. U novije vreme, od kraja šezdesetih godina, karakteristična je ekonomska

migracija u zapadnoevropske zemlje. Uglavnom idu na rad u Švajcarsku i Nemačku, a gro zarađenog novca investiraju u nove kuće i imanja.

Muškarci iz Broda se uglavnom žene Albankama, pri čemu se isključuju bračne veze i u najdaljem srodstvu. To je, uostalom, opšta norma sklapanja brakova u albanskom patrijahalnom društvu koja zabranjuje endogamiju i u okviru najudaljenijeg srodstva, a vrlo često i u okviru istog naselja. Ima slučajeva ženidbe muslimankama iz Bosne, s tim što neki sagovornici, ne samo u Brodu, diskretno napominju da ovakve brakove ne sklapaju "kolenovići", odnosno muškarci iz uglednih porodica.

Broj rodova, broj kuća i broj članova rodova u Brodu 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda	Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Ademi	14	104	21. Rama	1	14
2. Azizi	6	51	22. Ramadani	1	22
3. Aliu	8	82	23. Rahmani	8	72
4. Arifi	10	71	24. Redžepi	3	23
5. Ahmeti	10	89	25. Rustemi	2	23
6. Bajrami	8	83	26. Sahiti	2	8
7. Derviši	1	9	27. Sulejmani	15	140
8. Zejnullahu	3	28	28. Tafe	2	25
9. Zendi	1	9	29. Tuska	1	12
10. Ibrahim	1	4	30. Cemini	2	21
11. Idrizi	6	37	31. Uka	3	20
12. Imeri	11	91	32. Haziri	1	22
13. Ismajli	6	66	33. Halili	2	9
14. Limani	6	39	34. Haliti	2	12
15. Man	1	29	35. Hiseni	19	164
16. Mahasemi	1	20	36. Džaferi	3	19
17. Murselji	2	33	37. Šabi	1	8
18. Murtezi	2	17	38. Šateri	1	6
19. Muslim	1	12	39. Šahini	11	80
20. Osmani	2	20			
		Ukupan broj rodova.....			39
		Ukupan broj kuća.....			180
		Ukupno članova rodova...			1594
		Prosečno na jednu kuću.....			8,9

Firaja - Informatori: Arif Asani, Selim Fejza, Daut Isljami, Šoha Isljami; Popisivač: Sulejman Tafe

Selo je razbijenog mahalskog tipa. Naziv mahala je: Man, Dragoš, Reč, Cokljari, Dukin, Rusin. Naziv mahale Rusin izveden je iz korena "rus", po jednom dezertaru iz ruske vojske. Ovaj je bio čerkez i nezna se kako je ovde došao, ali se zna da je ostao. Fisovi su Beriš i Krasnić.

Svi rodovi su poreklom iz Severne Albanije, odakle su se etapno doseljavali preko Pologa (Tetovska kotlina), Blaca (kod Skoplja), Elez Hana (Đeneral Janković), kačaničke Slatine i susednih sela Drajkovca i Broda. Za albansko naseljavanje Firaje od posebnog je značaja razmena imanja i kuća sa najvećim srpskim rodом Durlevića u Drajkovcu. Naime, Srbi Durlevići su živeli u Firaji, gde je njihov rodonačelnik Dojčin došao iz Plava (Crna Gora) i nastanio se u tadašnjoj srpskoj mahali Dragoš. Ime roda Durlvića potiče od nadimka "dur" koji označava hrabrog, snažnog i prekog čoveka. Dojčin je imao tri sina od kojih je jedan, pod muslimanskim imenom, služio u turskoj vojsci kao "brica" (berberin). Odatle se vratio sa većom količinom novca pa krčenjem šume i kupovinom zemlje od Srba u Drajkovcu i Gotovuši doprineo proširivanju poseda svoga roda. Krajem XVIII veka Durlevići su razmenili imanje sa albanskim rodом Cokljari iz Drajkovca koji su prešli u Firaju, a Durlevići iz Firaje u Drajkovce. Još tada, ali i kasnije imali su zajednička imanja i bačije sa svojim albanskim susedima. Durlevići su se vremenom razvili u najveću srpsku i južnoslovensku porodičnu zadrugu koja je pre prve deobe 1934. godine brojala preko sto članova. Sa prijateljskim albanskim rodом Cokljara iz Firaje gonili su stada na zimovnike sve do Soluna i ortački trgovali stokom. Prema kazivanju Arifa Asanija i njegovi preci su do 1950. godine živeli u porodičnoj zadruzi koja je brojala 50 članova. Ova ugledna kuća je imala četiri hodže sa završenom verskom školom. Arifov otac je takođe bio hodža školovan u Istambulu, a majka je pohađala žensku versku školu u Prizrenu. Arifov stric je bio najveći trgovac stokom u župi. Iz roda Cokljara i drugih albanskih rodova veliki broj ljudi je bio angažovan na prevozu hromne rude zaprežnim kolima do železničke stanice Grlica u Kosovu, sve do izgradnje pruge Kačanik - Vrbeštica 1942. godine.

Iseljavanje Albanaca iz Firaje postalo je veoma intenzivno još od kraja XIX veka i u vreme balkanskih ratova 1912-1913. godine. Tada se u Tursku iselilo 70 ljudi, od kojih je polovina kasnije otišla u Siriju. Ovo iseljavanje je oživelo početkom pedesetih godina, u vreme tzv. Balkanskog pakta, kada je više porodica prešlo u Skoplje gde su ostvarili propisne uslove za dobijanje statusa iseljenika. Najbrojnija emigracija iz Firaje je u selu Gremno (Gremlje, Topojane) kod Uroševca u kome su formirane čitave mahale prema istoimenim rodovima Man i Cokljar, zatim u samom Uroševcu (preko 20 kuća), i obližnjem selu Raka, Kamena Glava i Sojevo. Iseljenika iz Firaje ima i u Kačaniku, Prištini,

Gnjilanu, Kabašu (kod Vitine), selima Trstenik i Gošica u Gornjoj Moravi, Skoplju, Tetovu i Beogradu.

O udadbenim migracijama informatori iz Firaje naglašavaju iste one uslove koji su pomenuti i za Brod.

Broj rodova, broj kuća i broj članova rodova u Firaji 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda	Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Abdulahu	2	7	21. Ramadani	2	28
2. Avdiu	4	43	22. Redžepi	2	26
3. Ademi	1	9	23. Rustemi	1	5
4. Azemi	3	29	24. Rušiti	2	12
5. Ajeti	3	37	25. Sadiku	3	30
6. Arifi	6	38	26. Sadriu	2	14
7. Emini	1	3	27. Selimi	2	12
8. Zejneli	1	4	28. Seljmani	1	7
9. Zenuni	4	26	29. Sinani	2	20
10. Zećiri	2	12	30. Sulejmani	4	40
11. Idrizi	1	6	31. Tafe	1	9
12. Iljazi	2	20	32. Fejza	1	18
13. Isljami	6	66	33. Hajdari	2	17
14. Krasnići	1	3	34. Halili	4	45
15. Limani	3	39	35. Halimi	2	17
16. Mehmeti	8	66	36. Haliti	4	31
17. Murtezi	5	42	37. Hasani	3	21
18. Musa	3	34	38. Hiseni	5	33
19. Musliu	1	13	39. Džemajli	6	37
20. Mustafa	4	36	40. Šabani	12	101
Ukupan broj rodova		40			
Ukupan broj kuća.....		122			
Ukupno članova rodova ...		1056			
Prosečno na jednu kuću.....		8,7			

Koštanjevo - Informator i popisivač Ali Aliu.

Selo je razbijenog mahalskog tipa. Naziv mahala je: Lašorc, Brdini, Đamiska mahala, mahala Preko Reke. Albanski rodovi Rućuć, Ajdare i Lašorc, koje Urošević navodi kao tri velike rodovske zajednice od kojih su grananjem nastali svi pozniji rodovi i porodice, poreklom su iz Severne Albanije od fisa Sop. Doseljivali su se etapno preko skopskog kraja i Kačaničke klisure, da bi se neke kuće iz roda Man oko 1830. godine preselile iz Koštanjeva u Gornju i Donju Bitinju. Vreme doseljavanja informator Ali Aliu određuje na sedam kolena unazad, od kojih pet kolena ima muslimanska imena, a dva najstarija pretka nose, po njegovom mišljenju, katolička imena. Računajući prosečno 30 godina

za pojas, najstariji albanski doseljenici stigli su u Koštanjevo između 1770. i 1780. godine. Urošević je u Koštanjevu zabeležio i poarbanašeni srpski rod Spasić (3 kuće), koji su poislamljeni oko 1860. godine u susednom selu Viči iz koga su se zatim preselili u Koštanjevo. Sagovornik Aliu nije pomenuo ovaj rod pa nam nije poznata njegova dalja sudbina od vremena Uroševićevih proučavanja.

Iseljavanje iz Koštanjeva započelo je krajem turskog perioda. Tada se nekoliko porodica iz roda Ahmeti iselilo u Tursku, da bi se pedesetih godina ova emigraciona struja obnovila. Posle Drugog svetskog rata iz Koštanjeva se iselilo nekoliko porodica u Boston (SAD), a najnovija ekonomska emigracija je usmerena ka Švajcarskoj. Zbog krajnje oskudnih životnih uslova za Koštanjevo je karakteristična kontinuirana emigracija u južno Kosovo, Uroševac, Nerodimlje, Plešinu, Grebno, Gatnje, Sojevo, Zaskok i druga obližnja sela. Iseljenih ima i u Prizrenu, Subotici, Beogradu i Bosni.

Ženidbene veze su najčešće sa Albankama iz Podrime (Suva Reka), uroševačkog kraja i Broda, a među udatim je i nekoliko žena iz Bosne, dve Hrvatice i jedna Srpkinja.

Broj rodova, broj kuća i broj članova rodova u Koštanjevu 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda	Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Aliu	4	29	12. Rahmani	1	10
2. Aslani	3	22	13. Redžepi	3	38
3. Ahmetaj	1	15	14. Salihu	1	1
4. Bajrami	4	23	15. Sila	1	7
5. Brahimi	5	40	16. Sulejmani	1	6
6. Vari	2	15	17. Uka	5	48
7. Zejneli	1	15	18. Hasani	1	12
8. Jašari	1	7	19. Hetemi	1	10
9. Limani	2	23	20. Šabani	4	48
10. Murseli	5	35	21. Šerifi	1	13
11. Rama	1	12			
		Ukupan broj rodova.....			21
		Ukupan broj kuća.....			48
		Ukupno članova rodova.....			429
		Prosečno na jednu kuću.....			9,0

Ižance - Informator: Sabit Šehu; Popisivač: Demir Vljadi

Selo je razbijenog mahalskog tipa, i ima dve mahale, Gornju i Donju. Ižance je jedino albansko selo čije nazive mahala određuje njihov topografski položaj.

Svi rodovi pripadaju fisovima Krasnići Šalja, a doseljeni su iz Severne Albanije početkom XIX veka. Pri doseljavanju su zatekli Srbe, od kojih je starinački rod Tošića prešao u islam i prihvatio fis Krasnići. Ostale srpske kuće raseljene su po Kosovu, a Urošević pominje rod Đurđijanovića u Gornjem Nerodimlju starinom iz Ižanca.

Već decenijama Albanci iz Ižanca se iseljavaju u Uroševac, Prelez, Raku, Gatnje, Zaskok, Tetovo i Skopsku kotlinu. Ekonomska emigracija usmerena je ka Švajcarskoj. Žene se najčešće Albankama i veoma poštuju zabranu uzimanja u istom fisu.

Broj rodova, broj kuća i broj članova rodova u Ižancu 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Vljadi	9	64
2. Imeri	5	43
3. Sadiku	1	6
4. Seljmani	1	11
5. Toši	4	30
6. Čuroja	5	43
7. Šehu	2	13
Ukupan broj rodova.....	7	
Ukupan broj kuća.....	27	
Ukupno članova rodova.....		210
Prosečno za jednu kuću.....	7,8	

Mešovita naselja

Albance i Srbe u mešovitim naseljima proučavali su i drugi istraživači iz ekipe Geografskog instituta "Jovan Cvijić" SANU. Ovde navodim samo podatke do kojih sam lično došla na terenu, kao i podatke iz osnovnog materijala Vanrednog popisa.

Viča - Informator: Dragutin Šukić; Popisivač: Tomislav Đorđević

Kao srpsko naselje Viča se početkom XIX veka izmestila sa lokaliteta blizu Broda, kod crkve Sv. Petra, za oko 4 kilometra ka istoku. Do izmeštanja je došlo zbog pljačkaških upada Arbanasa iz Sopotnice i nekih

drugih kačaničkih sela. U približno isto vreme ovde se doselio rod Alilovit iz Severne Albanije od fisa Beriš.

Albanski rodovi, broj kuća i broj članova rodova u Viči 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda	Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Aslani	1	8	7. Seljami	1	8
2. Bajrami	1	13	8. Sula	1	4
3. Mehmeti	3	29	9. Tahiri	1	4
4. Musa	2	17	10. Halili	3	24
5. Muharemi	3	24	11. Šabani	1	12
6. Redžepi	2	25	12. Saćiri	1	6
		Ukupan broj albanskih rodova.....12			
		Ukupan broj albanskih kuća.....20			
		Ukupno članova albanskih rodova...174			
		Prosečno na jednu albansku kuću.....8,7			

Gornja Bitinja - Popisivač: Dragiša Popović; Detaljnija proučavanja ovog naselja obavio je prof. Lj. Pantelić.

Selo je razrednog mahalskog tipa sa odvojenim srpskim zaseokom Popovce čiji su žitelji nameravali da traže status samostalnog naselja. Iako je, zajedno sa Donjom Bitinjom, ovo naselje nastalo u srpsko srednjovekovno doba, u njemu nema starinačkih rodova. Najstariji srpski rodovi Simanovci i Popovići su doseljenici od Kuća i iz Gusinja (Crna Gora) u prvoj polovini i sredinom XVIII veka. Simanovci su za komšije prihvatili albanski rod Kačikt iz Severne Albanije, koji je ovde došao u drugoj polovini XVIII veka. Oko 1830. godine doselili su se u Gornju Bitinju i Albanci iz Koštanjeva od roda Matoš. Etapno kretanje ovog roda dato je u pasusu o Donjoj Bitinji.

Albanski rodovi, broj kuća i broj članova rodova u Gornjoj Bitinji 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda	Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Aslani	2	22	8. Nuhi	1	2
2. Bakiu	6	31	9. Sejdi	1	8
3. Bislimi	3	20	10. Sokolji	2	12
4. Zenuni	3	35	11. Čerimi	1	9
5. Kačikt	1	7	12. Haliti	2	18
6. Murati	4	15	13. Haljimi	1	10
7. Musliu	2	17	14. Hiseni	1	11
		Ukupan broj albanskih rodova.....14			
		Ukupan broj albanskih kuća.....30			
		Ukupno članova albanskih rodova...217			
		Prosečno na jednu albansku kuću.....7,2			

Donja Bitinja - Popisivač: Rušiti Hamdi; Detaljnija proučavanja ovog naselja obavili su Lj. Pantelić i M. Radovanović.

Selo je zbijenog mahalskog tipa. Albanski rod Matoš, starinom iz Severne Albanije od fisa Sop, doselio se ovde početkom XIX veka iz Koštanjeva. Ovaj rod je prethodno stigao u okolinu Skoplja odakle prelazi u Elez Han, a zatim u Koštanjevo. I ova migracija, kao i sve prethodne albanske doseljeničke struje, potvrđuju inverzni karakter pravca njihovih seobnih kretanja (sa istočne i severne strane).

Albanski rodovi, broj kuća i broj članova rodova u Donjoj Bitinji 1989. godine:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda	Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Avdija	1	60	6. Rušiti	7	47
2. Ademi	3	14	7. Tahiri	14	107
3. Aliu	10	92	8. Fetahi	3	25
4. Arifi	1	8	9. Hiseni	5	38
5. Isufi	1	7	10. Šaćiri	6	41
		Ukupan broj albanskih rodova.....	10		
		Ukupan broj albanskih kuća.....	51		
		Ukupan članova albanskih rodova....	385		
		Prosečno na jednu albansku kuću.....	7,5		

Drajkovce - Informator Novak Durlević; Popisivač Novica Durlević.

Selo je zbijenog mahalskog tipa. Za Drajkovce se vezuje neobična istorija antropogeografskog-etnološkog procesa uzajamnog preseljavanja Srba i Albanaca sa susednom Firajom i razmene kuća i imanja. Urošević je ovde krajem tridesetih godina zabeležio samo jedan albanski rod Saitovića, za koje je utvrđeno da su srpskog porekla. Naime, Saitovići su ime dobili po pretku Saitu koji se do prelaska u islam zvao Petar. Poarbanašeni Srbi su tada uzeli fis Beriš kome pripada i albanski rod Man preseljen iz Drajkovca u Firaju. Saitovići su živeli u Drajkovcu do kraja šezdesetih godina ovoga veka kada su se iselili u selo Mirosalje kod Uroševca. Od tada je Drajkovce ponovo postalo čisto srpsko naselje, da bi tek popis iz 1989. godine utvrdio najnovije doseljavanje albanskog roda Memeti iz Donje Bitinje u atar Drajkovca, na kupljenu zemlju.

Albanski rodovi, broj kuća i broj članova albanskih rodova u Drajkovcu 1989:

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Memeti	3	28
	Ukupan broj albanskih rodova.....1	
	Ukupan broj albanskih kuća.....3	
	Ukupan članova albanskih rodova.....28	
	Prosečno na jednu albansku kuću.....9,3	

Sušiče - Informatori: Fadilj Zejnullahu, Aleksandar Janičević; Popisivač: Miodrag Redžić

Selo je izrazito zbijenog mahalskog tipa i na najvećoj je nadmorskoj visini u župi (1100-1200 m). Na posebnom lokalitetu izdvojena je mahala Paljojce, koju su osnovali doseljenici iz Severne Albanije od fisa Krue Zi. Ovaj albanski rod se najpre nastanio krajem XVIII veka u kosovskom selu Nikodimu, a odatle je početkom XIX veka prešao u župu i priključio Sušiću. Između dva svetska rata Paljojce je imalo više kuća nego sada, ali su se iselili u Crnu Vodicu kod Obilića (oko 30 kuća), Tetovo, Plešinu i Uroševac. Sušički Albanci imaju srodnike u Albaniji koji su tamo otišli za vreme rata. Ekonomska migracija je usmerena prema Švajcarskoj.

U Sušiću je oko 1830. godine islamizovana i poarbanašena jedna starinačka srpska kuća iz roda Rakinci. To je rod Asanovića. Asanovići su se iselili iz Sušića pre desetak godina.

Albanski rodovi, broj kuća i broj članova albanskih rodova u Sušiću 1989. godine

Ime roda	Broj kuća	Broj članova roda
1. Selimi	1	10
2. Čerimi	1	1
3. Fejzulahu	3	26
4. Halimi	1	13
	Ukupan broj albanskih rodova.....4	
	Ukupan broj albanskih kuća.....6	
	Ukupan članova albanskih rodova.....50	
	Prosečno na jednu albansku kuću.....8,3	

Literatura

- ANTONIJEVIĆ, Dragoslav (1995). "Etnokulturni slojevi Srba Sredačke župe". *Šarplaninske župe Gora, Opolje i Sredska* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 40/II.
- CVJIĆ, Jovan (1906/1911). *Osnove za geografiju i geologiju Makedonije i Stare Srbije* (Beograd) knj. Druga i Treća.
- CVJIĆ, Jovan (1987). *Balkansko poluostrvo* (Beograd) Sabrana dela, knj. 2 .
- JASTREBOV, Ivan Stepanovič (1904). "Stara Arbija i Albanija". *Spomenik Srpske Kraljevske Akademije* (Beograd: SKA) No XLI, knj. 36.
- KRALJEVINA SHS, (1925). *Rečnik mesta* (Beograd: Kraljevina SHS) I i II.
- LUTOVAC, Milisav (1955). "Gora i Opolje". *Naselje i poreklo stanovništva* (Beograd: SANU) knj. 35.
- MINISTERE DE LA GUERRE, (1916). *Notice sur la Serbie septentrionale* (Paris: Commission de geographie, Ministere de la guerre).
- NIKOLIĆ, Desanka (1995). "Etnokulturni stereotipi stanovnika Gore i Sredačke župe". *Šarplaninske župe Gora, Opolje i Sredska* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU).
- NOVAKOVIĆ, Stojan (1912). *Zakonski spomenici srpskih država srednjega veka*, (Beograd: Srpska Kraljevska Akademija).
- NOVAKOVIĆ, Stojan (1965). *Selo* (Beograd) knj. 393.
- HADŽIBEGIĆ, Hamid, Adem HANDŽIĆ i Ešref KOVAČEVIĆ (1972). *Oblast Brankovića, opširni katastarski popis iz 1455. godine* (Sarajevo: Orijentalni institut) knj. 2.
- OCIĆ, Časlav (1995). *Kosovo i Metohija - Investiranje u etnicitet* (rasprava, umnoženo) (Beograd).
- RADOVANOVIĆ, Milovan (1988). "Stanovništvo kao autonomni biosocijalni i geografski sistem". *Zbornik radova SANU* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) knj. 40.
- RADOVANOVIĆ, Milovan (1993). *Kosovo i Metohija u Republici Srbiji i Saveznoj Republici Jugoslaviji* (Beograd-Valjevo).
- RADOVANOVIĆ, Milovan (1994). "Geografski, etnogeografski i geopolitički položaj šarplaninskih župa". *Opština Štrpce- Sirinička župa* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 40/I.

- RADOVANOVIĆ, Milovan (1995). "Antropogeografske i etnogeografske osobenosti šarplaninskih župa Gora, Opolje i Sredska". *Šarplaninske župe Gora, Opolje i Sredska* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 40/II
- RADOVANOVIĆ, Svetlana (1990). "Aktuelna demografska situacija". *Opština Štrpce - Sirinička župa* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 37/II.
- RADOVANOVIĆ, Svetlana (1995). "Demographic Growth and Ethnodemographic Changes in the Republic of Serbia". *The Serbian Question in The Balkans* (Belgrade: Faculty of Geography, University of Belgrade).
- RZS, (1953). *Stanovništvo NR Srbije od 1834-1953* (Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije) serija B, sveska I.
- RZS, (1990/1996). Dokumentacione tabele. *Statistika vitalnih događaja 1990-96*. (Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije).
- SPASOVSKI, Milena (1990). "Prirodne komponente stanovništva". *Opština Štrpce - Sirinička župa* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 37/II.
- STANOJEVIĆ, Stanoje (1925). *Narodna enciklopedija SHS* (Zagreb) knj. 1.
- SZS i RZS, (1931-1989). *Definitivni rezultati popisa stanovništva 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1989*. (Beograd: Savezni zavod za statistiku i Republički zavod za statistiku Srbije).
- SANU, (1990/1991). *Naučne osnove razvoja Siriničke župe* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 37/I - 37/III.
- UROŠEVIĆ, Atanasije (1948). "Šarplaninska župa Sirinić". *Godišen zbornik* (Skopje) knj. 1.
- VOJKOVIĆ, Gordana (1990). "Migracije stanovništva prema popisu iz 1989. godine". *Opština Štrpce - Sirinička župa* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 37/III.
- VOJKOVIĆ, Gordana i Milovan RADOVANOVIĆ (1990). "Dinamika promena broja stanovnika i gustine naseljenosti u posleratnom periodu". *Opština Štrpce - Sirinička župa* (Beograd: Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU) Posebno izdanje SANU, knj. 37/II.
- VUJAČIĆ, M. A. (1914). *Rečnik mesta u oslobođenoj oblasti Stare Srbije* (Beograd).
- VUKOSAVLJEVIĆ, Sreten (1953). *Istorija seljačkog društva. Organizacija seljačke zemljišne svojine* (Beograd: SANU) Posebno izdanje, knj. CCIX.

Svetlana Radovanović

**Albanci Siriničke župe
Prilog proučavanju multietničkih zajednica šarplaninskog regiona
Srbije**

Re z i m e

Sirinička župa je jedna od četiri planinske kotline (Sirinić, Sredska, Opolje i Gora) u sklopu planinskog regiona Šare. Njene geografske granice se uglavnom poklapaju sa administrativnim granicama opštine Štrpce. Pominje se u srpskim izvorima prve polovine XIV veka. Turski katastarski popis iz 1455. godine pokazuje da je bila relativno gusto naseljena Srbima. U Siriničku župu Albanci se doseljavaju iz Severne Albanije posle druge velike seobe Srba 1737. godine, i to sa severne i istočne strane, iz južnog Kosova, Kačaničke klisure i Skopske kotline. Snažnije prodiranje Albanaca u šarplaninski region bilo je suzbijeno masovnom islamizacijom Srba starosedelaca u župama Gora, Opolje i Sredska. Na taj način je još za vreme turske vladavine u ovom regionu formirana tampon zona izrazitih multietničkih osobina koja se u osnovi održala do danas. Zato je šarplaninski region postao predmet interesovanja mnogih domaćih i stranih istraživača već od prve polovine XIX veka. Iz istog razloga je između 1989. 1994. godine Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU ovde izveo dva multidisciplinarna naučnoistraživačka projekta, od kojih je prvi bio posvećen samo Siriničkoj župi. U okviru tog projekta autor ovoga rada je dobila zadatak da prouči migracije i poreklo albanskog stanovništva i da organizuje i realizuje Vanredni popis stanovništva opštine Štrpce.

Doseljavanje Albanaca u Siriničku župu imalo je etapni karakter i zadržalo se na zoni od 5 mešoviti srpsko-albanskih naselja, razdvajajući grupu od četiri homogena albanska i 7 homogena srpska naselja. Tako je još u XIX veku formirana jedna relativno stabilna etnogeografska struktura čije se teritorijalne i demografske proporcije nisu bitnije promenile kroz sve potonje periode burnih istorijsko-političkih promena. Detaljna analiza etničke strukture pokazuje da se udeo Albanaca u ukupnom stanovništvu župe od 1931. do 1989. godine povećao sa oko 29 na svega 33% i pored veoma visokog prirodnog priraštaja koji je još početkom 1980-ih godina kod Albanaca imao stopu iznad 30 promila. Međutim, i pored toga demografski rast Albanaca je ostao znatno ispod nivoa biološke reprodukcije zbog intenzivnog iseljavanja, odnosno negativnog migracionog salda čija se godišnja stopa od 1961. do 1989. godine kretala između 21,8 i 26,5 promila. Uzroci iseljavanja su ekonomske prirode, i albanska emigracija iz župe je već decenijama usmerena ka Kosovu, Zapadnoj Makedoniji i Skopskoj kotlini. Emigracija u Tursku se javlja krajem XIX veka i oko balkanskih ratova, obnavlja se početkom 1950-ih godina (podstaknuta Balkanskim paktom FNRJ, Grčka, Turska), ali nije bitna za ukupan demografski razvitak siriničkih Albanaca. Od 1960-ih godina u porastu je albanska ekonomska emigracija u Švajcarsku i Nemačku.

U ovom radu se takode zastupa i shvatanje o paralelnom postojanju i funkcionisanju dva suštinski različita homeostazna demografska sistema - albanski i srpski, i to u istoj i kompaktnoj geografskoj sredini. Ukazano je i na očuvanu svest o fisnoj (plemenskoj) pripadnosti, a na kraju rada dat je detaljan prikaz migracione dinamike i porekla albanskog stanovništva sa imenima svih albanskih rodova, brojem kuća (porodica) i brojem članova roda u 1989. godini.

Ključne reči: *Sirinićka župa, Albanci, demografski sistemi, migracije, poreklo, rod.*

Svetlana Radovanović

Albanians of the Sirinić District

A contribution to the study of multi-ethnic communities of the Šara mountain region of Serbia

S u m m a r y

The Sirinić district is located in one of the four mountain valleys (Sirinić, Sredska, Opolje and Gora) in the Šara mountain region. Its geographic boundaries almost match the administrative borders of the commune of Štrpce. It is first mentioned in Serb manuscripts of the first half of the XIV century. The census taken in 1455 by the Turks shows a relatively high density of Serb population. The Albanians immigrated to the Sirinić district from northern Albania after the second mass migration of Serb population in 1737. They came from north and east, from southern parts of Kosovo, Kačanička gorge and the Valley of Skoplje. A larger-scale settlement of Albanians into the Šara mountain region was prevented by massive Islamization of native Serb population in the districts of Gora, Opolje and Sredska. Thus, a multi-ethnic buffer zone was formed during Turkish reign which has been basically preserved until today. For this particular reason the region has attracted interest of many domestic and foreign researchers ever since early XIX century. Elaboration of two multi-disciplinary scientific research projects by the Institute of Geography "Jovan Cvijić" of the Serb Academy of Science and Arts in the period from 1989 to 1994 was based on the same considerations. One of the projects is fully concerned with the Sirinić district and the author of this paper was asked to study migrations and the origins of Albanian population as well as to organize and conduct a population census in the commune of Štrpce.

Immigration of Albanians to the Sirinić district took place in several phases which ultimately led to the formation of five mixed Serb-Albanian settlements located between a group of four homogenous Albanian and seven such Serb settlements. Thus, a relatively stable ethnic and geographic structure was formed as early as in the XIX century. Its territorial and demographic proportions did not substantially change regardless of all tumultuous historical and political events that had since taken place. A more detailed analysis shows that the share of Albanians in total population of the district rose from about 29% in 1931 to

only 33% in 1989 in spite of the natural increase in population in excess of 30 per thousand ever since the early 1980-s. However, demographic growth of Albanian population remained much below the level of the biological reproduction rate due to intensive emigration i.e., a negative migratory balance ranging from 21.8 per thousand in 1961 to 26.5 per thousand in 1989. The causes for emigration were economic and, for decades, bound toward Kosovo, Western Macedonia and the Valley of Skoplje. Emigration to Turkey began in late XIX century, resumed during the Balkan Wars and was recorded again in the early 1980s (encouraged by the Balkan Treaty signed by the FPRY, Greece and Turkey) but did not much affect total demographic movement of Albanians in the Sirinić district. Economic emigration of population to Switzerland and Germany has been growing from the 1960s onward.

This paper also reviews parallel existence and functioning of two crucially different homeostatic demographic systems - the Albanian and the Serb - in the same compact geographic environment. The paper also points to the preserved awareness of a fixed (tribal) affiliation and finally displays a detailed review of migratory dynamics and origins of Albanian population, number of houses (families) and the number of members of each clan in 1989.

Key words: *The Sirinić district, Albanians, demographic systems, migration, origin, clan*